

NIEDOKOŃCZONE
TOŻSAMOŚCI
SPOŁECZNE
— szkice socjologiczne

PRACE
NAUKOWE



UNIwersytetu
Śląskiego
w Katowicach

NR 3300

NIEDOKOŃCZONE
TOŻSAMOŚCI
SPOŁECZNE
— szkice socjologiczne

Redakcja

Jacek Wódz i Grzegorz Libor

Redaktor serii: Socjologia
WOJCIECH ŚWIĄTKIEWICZ

Recenzent
ANNA BARSKA

Spis treści

Zamiast wstępu (*Jacek Wódz, Grzegorz Libor*) 7

JACEK WÓDZ

Niedokończone tożsamości polityczne. Kilka słów o polskiej niedokończonej tożsamości narodowej 11

ROBERT PYKA

Francuskie metropolie jako przykład „władzy nieukończonej”. Wstęp do analizy kształtowania się metropolitalnych tożsamości politycznych we Francji 35

RENATA JANKOWSKA

Tożsamość korsykańska a wartości republikańskie we Francji 53

RYSZARD KACZMAREK

Wyzwoliciele, sojusznicy czy okupanci? Armia Czerwona na niemieckim Górnym Śląsku w 1945 roku w świetle współczesnych badań historycznych 67

MAREK S. SZCZEPAŃSKI, ANNA ŚLIZ

Tożsamość w świecie na rozdrożu 79

MONIKA GNIECIAK, KAZIMIERA WÓDZ

Pomiędzy klasą a tożsamością: habitus, emocje i zmiana. Koncepcja *structure of feeling* Raymonda Williama w perspektywie teorii klasowej Pierre’a Bourdieu . . 97

AGATA ZYGMUNT

Dylematy tożsamości w społeczeństwie sieciowym. Szkic socjologiczny 113

6 | Spis treści

KATARZYNA PONIKOWSKA-CICHOŃ

Tożsamość ekologiczna. Refleksja socjologiczna 133

TOMASZ NAWROCKI

Trudna mediacja. Kilka socjologicznych refleksji o tożsamości Gliwic i gliwiczán . 145

GRZEGORZ LIBOR

Tożsamość seksualna jako element tworzącej się tożsamości narodowej Walij-
czyków 165

Zamiast wstępu

Niedokończone tożsamości?

Od wielu już lat w Zakładzie Socjologii Polityki Instytutu Socjologii Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach prowadzone są badania nad przemianami tożsamości politycznej. Oczywiście, koncentrujemy się przede wszystkim na sprawach śląskich, bo też Górny Śląsk jest dla socjologa i antropologa polityki wręcz wymarzonym terenem badań. Tutaj dokonują się na naszych oczach procesy najpierw rewitalizacji tożsamości kulturowej i społecznej, potem poszukiwania politycznego wyrazu tej tożsamości, wreszcie formowania się reprezentacji politycznej.

Procesy te były już wielokrotnie przez nas analizowane i opisywane. Od pewnego czasu zajmujemy się również przemianami tożsamości politycznej Polaków, czyniąc to z punktu widzenia antropologii polityki, a więc z punktu widzenia w Polsce z rzadka tylko podejmowanego. Od początku 2014 roku postanowiliśmy zająć się zagadnieniem tzw. niedokończonych tożsamości politycznych. Rozwijane jest ono w ramach antropologii polityki, ale nie jest popularne wśród polskich badaczy polityki. Jest to oczywiście swego rodzaju hipoteza, a jej założenie tkwi w przyjmowanym, często nie wprost, uznaniu, że „dokończone” tożsamości polityczne mają w sobie mechanizm ich przekazywania w trakcie socjalizacji politycznej. W antropologii polityki uważa się często, że np. trwałość elektoratów wielkich partii politycznych w krajach starej demokracji zapewniana jest właśnie dzięki temu mechanizmowi, powodującemu przejmowanie nie tylko konkretnych wzorów zachowań, ale przede wszystkim wielu kodów kulturowych właściwych np. elektoratom konserwatywnym czy lewicowym. W państwach młodej demokracji, a do nich należy większość krajów Europy Środkowej i Wschodniej, mechanizmy takie nie mogły się ukształtować, ponieważ demokracja jest tu zbyt młoda.

Gdy jednak postanowiliśmy wraz z zaproszonymi do udziału w publikacji gośćmi zbadać to zagadnienie nieco bliżej, szybko okazało się, że przy stosunko-

wo różnych zainteresowaniach kolegów i koleżanek taka refleksja ma albo bezpośredni, albo jedynie pośredni związek z hipotezą o niedokończonych tożsamościach. Stąd też pod zbiorczym tytułem — niedokończone tożsamości — odnaleźć można teksty w różny sposób związane z inicjalną myślą niniejszej książki.

Trzeba więc zaznaczyć, że tematyka tej publikacji jest tylko w luźny sposób związana z szeroko opracowywanym zagadnieniem dynamiki tożsamości. Można by zatem zastanawiać się nad sensem utrzymywania takiego tytułu. Niemniej jednak wszystkie prezentowane teksty mają tę cechę wspólną, że powstały niejako na apel o refleksję nad hipotezą o niedokończonych tożsamościach. Stanowią więc w jakimś sensie ilustrację tego, jaki odzew powoduje taki apel wśród badaczy zajmujących się dość szczegółowymi zagadnieniami.

Oto krótka prezentacja artykułów zamieszczonych w niniejszym tomie.

Pierwszą jego część, którą można z racji poruszanych w niej tematów i problemów określić raczej mianem historyczno-politologicznej, otwiera tekst Jacka Wodza pt. *Niedokończone tożsamości polityczne. Kilka słów o polskiej niedokończonej tożsamości narodowej*, w którym autor nie tylko wyjaśnia pojęcie tzw. niedokończonych tożsamości narodowych, ale także analizuje przyczyny, źródła oraz konsekwencje ich istnienia na przykładzie Polski.

Szczególny typ tożsamości — tożsamość metropolitalną — analizuje w swym artykule natomiast Robert Pyka, posługując się przykładem współczesnej Francji, a w szczególności Lyonu. Przyjęcie w 2014 roku ustawy MAPTAM to bowiem kolejny z etapów reformy, której głównym celem jest zwiększenie efektywności gospodarczej oraz ekonomicznej poszczególnych obszarów i regionów Francji. Reformy, która w istotny sposób wpływa też na to, jak postrzegane są i będą władze metropolitalne przez mieszkańców danej metropolii, a także jaka więź społeczno-polityczna stanowić będzie podstawę tego rodzaju tożsamości.

Kolejny tekst, autorstwa Renaty Jankowskiej, również dotyczy Francji, koncentruje się jednak głównie na bez wątpienia wyjątkowym przypadku Korsyki jako przykładzie regionu, który domaga się uznania swej odrębności i wynikających stąd praw oraz nacjonalistycznych aspiracji. To z kolei zagraża nie tylko spójności, ale i pozycji państwa francuskiego na arenie międzynarodowej, podważając zasady oraz idee, które znalazły się u podstaw narodzin V Republiki Francuskiej.

Pierwszą część tomu kończy artykuł wybitnego historyka, pracownika Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach, Ryszarda Kaczmarka pt. *Wyzwoliciele, sojusznicy czy okupanci? Armia Czerwona na niemieckim Górnym Śląsku w 1945 roku w świetle współczesnych badań historycznych*. Umieszczenie tego typu tekstu w naszej publikacji nie było jednak kwestią przypadku. Sejmik Województwa Śląskiego ogłosił rok 2015 Rokiem Pamięci Ofiar Tragedii Górnośląskiej 1945, chcąc w ten oto sposób „uczcić pamięć dziesiątków tysięcy Górnoślązaków wywiezionych do niewolniczej pracy w Donbasie i innych rejonach Związku Sowieckiego, pomordowanych, uwięzionych, aresztowanych i internowanych, ofiar gwałtów, grabieży, represji, obozów pracy” (http://www.slaskie.pl/strona_n.php)

?jezyk=pl&grupa=10&art=7492). Warunkiem *sine qua non* przetrwania każdej tożsamości zbiorowej jest bowiem niewątpliwie pamięć o tworzących ją elementach oraz ważnych dla jej kształtowania wydarzeniach.

Część socjologiczną niniejszego tomu otwiera tekst autorstwa Marka Szczepańskiego i Anny Śliz, będący efektem wspólnych rozważań przedstawicieli dwóch uniwersytetów — Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach oraz Uniwersytetu Opolskiego — na temat przemian, jakie dokonały się i dokonują w obrębie naszej tożsamości, zarówno tej jednostkowej, jak i społecznej, w ostatnich latach w związku z pojawieniem się nowego typu społeczeństwa: społeczeństwa ponowoczesnego, wielokulturowego.

Artykuł napisany przez Kazimierę Wódcz oraz Monikę Gneciak to z kolei próba analizy koncepcji opracowanej przez Raymonda Williama, określanej mianem *structure of feeling*, przy wykorzystaniu jednej z teorii zaproponowanych przez Pierre'a Bourdieu, ze szczególnym uwzględnieniem związków oraz relacji, jakie wytworzyły się w toku dziejów pomiędzy pojęciem klasy a pojęciem i różnymi koncepcjami tożsamości.

Tekst Agaty Zygmunt poświęcony został natomiast tożsamościom w społeczeństwie sieciowym. Wirtualizacja współczesnego życia sprawia, że w trybie *online* nasza tożsamość charakteryzuje się sporą elastycznością i zmiennością. Ulega ona jednak pewnej stabilizacji, mówiąc inaczej: staje się dokończona, gdy staje się częścią prawdziwego życia.

Równie ciekawe spojrzenie na problem tożsamości proponuje Katarzyna Poniowska-Cichoń w artykule *Tożsamość ekologiczna. Refleksja socjologiczna*. Autorka wskazuje w nim na złożoność problemu ekologizacji życia współczesnego człowieka oraz wynikające z owej złożoności postawy i działania podejmowane przez większość z nas. Zwraca uwagę na istotne elementy tworzące tego rodzaju tożsamości zarówno na poziomie indywidualnym, jak i zbiorowym.

Przedostatni tekst, autorstwa Tomasza Nawrockiego, poświęcony został tożsamości mieszkańców miasta, które rozwijało się przez wiele lat na styku wpływów dwóch kultur oraz tradycji: polskiej i niemieckiej — miasta Gliwice. Artykuł prezentuje wyniki badań, które zostały przeprowadzone wśród mieszkańców Gliwic i dotyczyły m.in. takich kwestii, jak: kryteria bycia gliwiczaniem, poczucie przynależności do tej samej wspólnoty miejskiej czy też percepcja miasta w ogóle.

Tom zamyka tekst drugiego z współredaktorów niniejszej publikacji, poświęcony tożsamości seksualnej jako elementowi wciąż jeszcze tworzącej się tożsamości narodowej Walijczyków. Autor stara się w nim odpowiedzieć na pytanie o to, na ile seksualność człowieka uznać można za istotny element jego tożsamości, zwłaszcza tożsamości zbiorowej, jaką jest bez wątpienia tożsamość narodowa.

Redaktor: Agnieszka Plutecka

Projektant okładki: Emilia Dajnowicz

Redaktor techniczny: Małgorzata Pleśniar

Łamanie: Grażyna Szewczyk

Copyright © 2015 by
Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
Wszelkie prawa zastrzeżone

ISSN 0208-6336

ISBN 978-83-8012-461-5

(wersja drukowana)

ISBN 978-83-8012-462-2

(wersja elektroniczna)

Wydawca

Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego

ul. Bankowa 12B, 40-007 Katowice

www.wydawnictwo.us.edu.pl

e-mail: wydawnictwo@us.edu.pl

Wydanie I. Ark. druk. 11,0. Ark. wyd. 13,5. Papier offset.
kl. III, 90 g Cena 20 zł (+ VAT)

Druk i oprawa: „TOTEM.COM.PL Sp. z o.o.” Sp.K.
ul. Jacewska 89, 88-100 Inowrocław